

FACTSHEET

Juridische middelen die huwelijkse gevangenschap kunnen voorkomen of oplossen

Universiteit Maastricht
Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis

Juni, 2018

Introductie

In dit factsheet worden juridische instrumenten besproken om huwelijkse gevangenschap aan te pakken.¹ Deze instrumenten zijn onderzocht en beschreven in het rapport *Niet langer geketend aan het huwelijk! Juridische instrumenten die huwelijkse gevangenschap kunnen voorkomen of oplossen*.² Deze studie is een vervolg op het onderzoek *Wel gescheiden, niet gescheiden? Huwelijkse gevangenschap in Nederland*, waarin de verschillende vormen van huwelijkse gevangenschap, maar ook de factoren die hierbij een rol spelen en de gevolgen hiervan, zijn beschreven.³

Leeswijzer

Op basis van eerder onderzoek zijn verschillende vormen van huwelijkse gevangenschap te onderscheiden. Deze worden kort toegelicht. Vervolgens zal ingegaan worden op de verschillende juridische instrumenten die ingezet zouden kunnen worden om huwelijkse gevangenschap te voorkomen of op te lossen. Tot slot volgen aanbevelingen voor professionals, beleidsmakers en onderzoekers.

Wat is huwelijkse gevangenschap?

Huwelijkse gevangenschap is een situatie waarin iemand tegen haar/zijn wil in een religieus huwelijk blijft en daardoor “gevangen” zit in dat huwelijk. Belangrijk is dat de persoon **zelf** de situatie als een belemmering ervaart. Deze persoon kan geen ontbinding van het huwelijk bewerkstelligen. In de meeste gevallen is er sprake van een partner die niet aan de ontbinding van het huwelijk wil meewerken. Ook kan er sprake zijn van een religieuze doctrine die de mogelijkheid van een echtscheiding niet kent of een echtscheiding niet toestaat of ontmoedigt.

Vooraf vrouwen slachtoffer

Huwelijkse gevangenschap doet zich voor binnen verschillende religieuze gemeenschappen in Nederland, zoals bij joden, christenen en moslims. Hoewel huwelijkse gevangenschap zowel mannen als vrouwen kan treffen, blijkt het in de praktijk vooral om vrouwen te gaan. Dit is onder andere een gevolg van wet- of regelgeving ten aanzien van religieuze huwelijken die voor mannen en vrouwen kan verschillen. Zo kan naar joods recht alleen de man de echtscheiding initiëren.

Gevolgen

De gevolgen van huwelijkse gevangenschap zijn verstrekkend. Slachtoffers kunnen te maken krijgen met juridische, sociale en financiële gevolgen, maar ook met praktische. Zo kan een ex-partner zijn vrouw dag en nacht opeisen, omdat ze nog steeds getrouwd zijn. Of het kan voorkomen dat een vrouw niet vrij kan reizen zonder toestemming van de man, of dat zij geen nieuwe relaties of een gezin kan beginnen. Slachtoffers ervaren vaak ook lichamelijke en psychische klachten. Huwelijkse gevangenschap gaat vaak ook gepaard met partnergeweld. Het is daarom belangrijk om dit fenomeen aan te pakken.

---

¹ Daarbij moet in gedachten gehouden worden dat de meeste juridische instrumenten alleen toegepast kunnen worden in situaties waarbij het mogelijk is binnen de religie een echtscheiding aan te vragen.

² Kruiniger, P. (2018). *Niet langer getekend aan het huwelijk! Juridische instrumenten die huwelijkse gevangenschap kunnen voorkomen of oplossen*. Maastricht: Universiteit Maastricht.

³ Eijk, E. van (2016). *Wel gescheiden, niet gescheiden? Huwelijkse gevangenschap in Nederland*. Maastricht: Universiteit Maastricht.

Misdrijf

Huwelijkse gevangenschap is als vorm van dwang strafbaar gesteld in Nederland op grond van artikel 284 van het Wetboek van Strafrecht.⁴ In het door Nederland geratificeerde Verdrag van Istanbul van de Raad van Europa wordt bevestigd dat een gedwongen huwelijk een vorm van (huiselijk) geweld tegen vrouwen vormt en dat geweld tegen vrouwen een schending van mensenrechten en een vorm van discriminatie van vrouwen is.⁵

Rol van de overheid

Huwelijkse gevangenschap resulteert in allerlei schendingen van mensenrechten, zoals het recht op gendergelijkheid bij de ontbinding van het huwelijk, het recht om (opnieuw) te trouwen en een gezin te stichten en het recht op veiligheid en vrijheid. Huwelijkse gevangenschap als vorm van huwelijksdwang en (huiselijk) geweld tegen vrouwen kan daarom ook als een mensenrechtenschending worden beschouwd. Deze rechten maken direct deel uit van het Nederlands recht. De Nederlandse overheid heeft daarom de verplichting en daarmee een taak om haar inwoners tegen aantasting in de uitoefening of van het genot ervan ten gevolge van een situatie van huwelijkse gevangenschap, te beschermen.

Vormen van huwelijkse gevangenschap

Huwelijkse gevangenschap kan worden onderscheiden in twee vormen.⁶ In de eerste vorm zit iemand tegen haar/zijn wil vast in een **formeel 'religieus' huwelijk** en in de tweede vorm zit iemand gevangen in een **informeel of niet rechtsgeldig religieus huwelijk**.

Formeel 'religieus' huwelijk

Als iemand in een formeel 'religieus' huwelijk gevangen zit, kan dat een rechtsgeldig burgerlijk huwelijk of een rechtsgeldig religieus huwelijk zijn.

Gevangen in een rechtsgeldig burgerlijk huwelijk

Iemand zit gevangen in een **burgerlijk huwelijk** dat gesloten is in Nederland en dat betekenis heeft voor de religieuze gemeenschap waartoe die persoon behoort. In theorie kan de huwelijkse gevangenschap beëindigd worden door een echtscheiding door de Nederlandse, burgerlijke rechter. Maar omdat de betreffende religieuze gemeenschap beëindiging van het huwelijk niet accepteert of ontmoedigt, kunnen vooral vrouwen die toch gaan scheiden te maken krijgen met ernstige gevolgen, zoals uitsluiting uit hun gemeenschap.

Gevangen in een rechtsgeldig religieus huwelijk

Iemand zit gevangen in een **religieus huwelijk** dat rechtsgeldig gesloten is in het buitenland en vervolgens erkend is in Nederland. In de meeste gevallen heeft degene in deze vorm van huwelijkse gevangenschap een band met beide landen: Nederland en het land waar het huwelijk gesloten is. Om uit deze vorm van huwelijkse gevangenschap te komen, zijn er verschillende manieren. Meestal vindt

⁴ Wet van 7 maart 2013, Stb. 2013, 95. Voor de verruiming van de strafbepaling 'dwang' met inbegrip van 'huwelijkse gevangenschap', zie motie Van Nieuwenhuizen-Wijbenga, 10 oktober 2012 (TK 2012-2013, 32840, nr. 11); voor de extraterritoriale werking van de strafbepaling, zie TK 2012-2013, 32840 nr. 8 (amendement Arib-Hilkens).

⁵ Artikel 37, Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, Istanboel, 11-05-2011

⁶ Zie ook Factsheet *Wel gescheiden, niet gescheiden*, p.2-4, en onderzoeksrapport Van Eijk 2017.

er eerst een echtscheiding bij de burgerlijke rechter in Nederland plaats. Degene in huwelijkse gevangenschap kan zelf een verzoek daarvoor indienen. Zij of hij is hierbij niet afhankelijk van de medewerking van de partner, ook als die niet wil scheiden. Maar een burgerlijke echtscheiding in Nederland betekent nog niet dat de persoon ook in het andere land gescheiden is. Om dat laatste voor elkaar te krijgen, moet iemand erkenning van de Nederlandse echtscheiding in dat andere land of, als zo'n erkenning niet mogelijk is, een echtscheiding naar het recht van dat land proberen te krijgen.

Informeel religieus huwelijk

In de tweede vorm van huwelijkse gevangenschap zit iemand tegen haar of zijn wil vast aan een **informeel religieus huwelijk**, een huwelijk dat niet rechtsgeldig (gesloten) is in Nederland of in het buitenland; dat huwelijk heeft daarom ook geen formeel-juridische huwelijkse rechtsgevolgen. Zo kan iemand alleen een islamitisch huwelijk gesloten hebben. Onder deze tweede vorm vallen ook situaties waarin er eerder ook een burgerlijk huwelijk bestond dat al ontbonden is, maar waarna er nog een informeel religieus huwelijk blijft bestaan. Een voorbeeld hiervan is iemand die na een burgerlijk huwelijk ook in de rooms-katholieke kerk getrouwd is en vervolgens alleen gescheiden is naar burgerlijk recht.

Vormen van huwelijkse gevangenschap

rechtsgeldig
burgelijk
huwelijk
in Nederland

rechtsgeldig
buitenlands
religieus
huwelijk
erkend door
Nederland

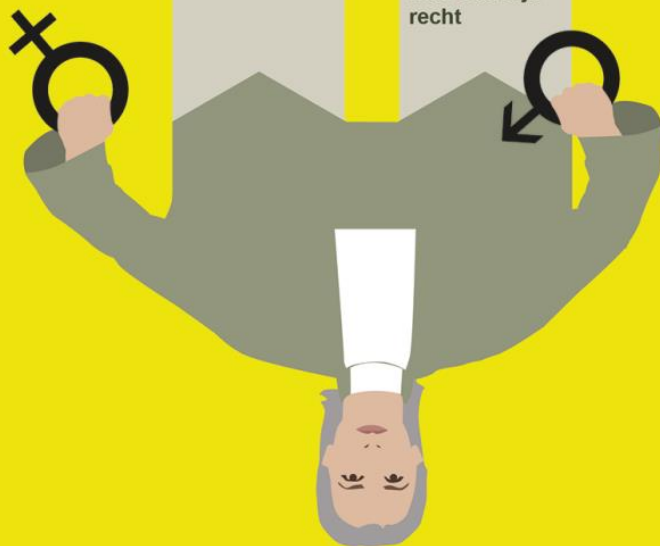

informeel
religieus
huwelijk
gesloten in
Nederland
of buitenland

burgelijke
echtscheiding

ontbinding of
nietigverklaring
naar statelijk
recht

religieuze
echtscheiding of
nietigverklaring

en mogelijkheden
ontbinding

Hoe kun je huwelijkse gevangenschap voorkomen of beëindigen?

Huwelijkse gevangenschap kun je op verschillende manier voorkomen of oplossen. Reeds bestaande (juridische) instrumenten kunnen beter worden benut, of ook worden benut voor situaties van huwelijkse gevangenschap. Daarnaast zouden nieuwe instrumenten kunnen worden ontwikkeld in Nederland. Onderstaand schema bevat een opsomming van alle, in het rapport beschreven, instrumenten.⁷

Bestaande preventieve instrumenten	Nieuwe preventieve instrumenten
Informatie en voorlichting	Standaardclausule in burgerlijke huwelijksakte
Overeenkomst met afspraken over (religieuze) echtscheiding	Huwelijkstoolkit
Vordering tot medewerking als nevenvoorziening bij een burgerlijk echtscheidingsverzoek	Aanvullende burgerlijke wetgeving
Plaatsing op mensenrechtenagenda's	
Proces strategieën	
Juridische instrumenten ter oplossing	
Vordering tot medewerking aan religieuze echtscheiding op grond van onrechtmatige daad	
Vordering tot nakoming overeenkomst over medewerking op grond van wanprestatie	
Strafrechtelijke vervolging	
Voorlopig getuigenverhoor	

Bestaande preventieve instrumenten

In Nederland bestaan al verschillende instrumenten en middelen die ingezet zouden kunnen worden om huwelijkse gevangenschap te voorkomen. Deze zijn niet altijd bekend bij de doelgroep. De belangrijkste worden hieronder besproken.

Informatie en voorlichting

“Mensen zijn onwetend” (Abdel, 2017).

Preventieve middelen, zoals informatie en voorlichting, zijn belangrijk om huwelijkse gevangenschap te voorkomen, maar ook om de negatieve gevolgen daarvan te beperken. De Nederlandse overheid is vanuit verdragen hiertoe ook verplicht.⁸

⁷ In dit factsheet worden de belangrijkste instrumenten uit het rapport beschreven, deze zijn vetgedrukt.

⁸ Zie artikel 5 Vrouwenrechtenverdrag en artikelen 12, 13, 14, 15, 16, 17 en 19 Verdrag van Istanbul.

Veel verschillende doelgroepen blijken behoefte te hebben aan informatie of voorlichting: mensen als potentiële slachtoffers van huwelijkse gevangenschap, maar ook religieuze gezagsdragers, professionals en hulpverleners, zoals advocaten, notarissen, rechters, professionals in de vrouwenhulpverlening of in de zorg. De juiste informatie en voorlichting kunnen zorgen voor bewustwording, emancipatie, een mentaliteitsverandering binnen een gemeenschap, deskundigheidsbevordering en sensibilisering, onder andere om vroegsignalering van situaties van huwelijkse gevangenschap mogelijk te maken.

Potentiële slachtoffers zouden bijvoorbeeld geïnformeerd kunnen worden over de gevolgen die het aangaan van een religieus huwelijk met zich mee kan brengen, en van het belang om eerst een burgerlijk huwelijk te sluiten en pas daarna een religieus huwelijk. Ze zouden ook geïnformeerd kunnen worden over de mogelijkheden om huwelijkse gevangenschap te voorkomen, en, als er al sprake is van huwelijkse gevangenschap, wat ze daartegen kunnen doen.

Initiatieven in Nederland

Op allerlei niveaus - van overheid tot particuliere instanties - zijn er tal van initiatieven genomen en vinden er activiteiten plaats gericht op voorlichting en informatie. Het Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating, een overheidsinitiatief, is een kennis- en expertisecentrum dat advies en ondersteuning biedt aan professionals bij complexe casus van huwelijksdwang, achterlating en ook huwelijkse gevangenschap. Bezness Alert is een voorbeeld van een particuliere organisatie die zich richt op preventie door informatie te verstrekken over het fenomeen 'bezness': liefdesfraudeurs in toeristische landen als Egypte, Tunesië, Turkije en in het Caraïbisch gebied die vrouwen (of mannen) verleiden tot een huwelijk met het oog op hun geld of een paspoort of verblijfsvergunning. De organisatie ontvangt in verband met dit fenomeen, maar ook wel los daarvan, veel verzoeken van mensen om informatie en hulp vanwege situaties van huwelijkse gevangenschap.

Overeenkomst met afspraken over de (religieuze) echtscheiding

Mensen maken in hun leven wel vaker juridisch bindende afspraken. Hierbij valt te denken aan het maken van afspraken over financiële zaken in zogenoemde huwelijkse voorwaarden. Partners zouden ook afspraken kunnen maken over de beëindiging van het religieuze huwelijk om zo een situatie van huwelijkse gevangenschap te voorkomen. De partners kunnen dergelijke afspraken zelf vastleggen in een overeenkomst, of bij bijvoorbeeld een notaris, advocaat, of religieuze gezagsdrager. Inspiratie hiervoor kan gevonden worden in het religieuze recht of in rechtsstelsels die daarop gebaseerd zijn.⁹ Hoewel dergelijke overeenkomsten heel nuttig zijn, wordt er echter nog nauwelijks gebruik van gemaakt.

Partners zouden op verschillende momenten juridische afspraken over de beëindiging van het religieuze huwelijk kunnen maken, variërend van vóór het aangaan van het huwelijk, geregistreerd partnerschap of het samenwonen, tot zelfs tijdens of na de burgerlijke echtscheiding. Via *mediation* kunnen mensen ook gewezen worden op en gestimuleerd worden tot het maken van zulke afspraken. Het Nederlandse burgerlijk recht kent verschillende soorten overeenkomsten waarin deze afspraken vastgelegd kunnen worden, zoals de (voor)huwelijkse overeenkomst of het echtscheidingsconvenant. Maar ook in het proces-verbaal ter zitting tijdens de burgerlijk

---

⁹ In Egypte, Iran, Marokko en Pakistan kan bijvoorbeeld in het huwelijkscontract de afspraak zijn opgenomen dat de man het recht op verstoting aan zijn vrouw geeft.

echtscheidingsprocedure of in een rechterlijke beslissing kunnen zulke afspraken opgenomen worden. In onderstaand schema worden enkele voorbeelden van te maken afspraken beschreven.

Voorbeelden van te maken afspraken ¹⁰
De man en de vrouw verklaren:
<ul style="list-style-type: none">
• dat beiden zullen meewerken aan de beëindiging van het religieuze huwelijk in Nederland of het buitenland;
<ul style="list-style-type: none">
• dat beiden erkennen dat met de burgerlijke echtscheiding of de ontbinding van het geregistreerd partnerschap ook het religieuze huwelijk ontbonden is;
<ul style="list-style-type: none">
• dat de man een volmacht tot echtscheiding (verstoting) zonder daaraan verbonden voorwaarden aan de vrouw geeft;
<ul style="list-style-type: none">
• dat de man van zijn vrouw religieus zal scheiden binnen een afgesproken tijd na de burgerlijke echtscheiding of ontbinding van het geregistreerd partnerschap (bijvoorbeeld door de verstoting uit te spreken of de <i>get</i> aan te bieden);
<ul style="list-style-type: none">
• dat bij de afspraken die strekken tot de (medewerking aan de) ontbinding van het religieuze huwelijk ook een dwangsom (eventueel in de vorm van een onderhoudsverplichting) wordt opgenomen (het religieuze huwelijk bestaat immers nog) voor elke dag dat de man of vrouw die afspraak niet nakomt.

Dit instrument is minder goed bruikbaar voor mensen die een religie aanhangen waarvan de religieuze doctrine geen echtscheiding kent, zoals het rooms-katholicisme.

Vordering tot medewerking als nevenvoorziening in burgerlijke echtscheidingsprocedure

Het is mogelijk om in een echtscheidingsprocedure een verzoek om de medewerking van de partner aan de ontbinding van het religieuze huwelijk, aan de rechter voor te leggen.¹¹ Indien de rechter de voorziening toekent en de partner dan meewerkt, kan dat een situatie van huwelijkse gevangenschap voorkomen. Min of meer tegelijkertijd met de ontbinding van het burgerlijk huwelijk of het geregistreerd partnerschap kan dan ook de ontbinding van het religieuze huwelijk plaatsvinden. Op deze manier kan ook voorkomen worden dat er naast een burgerlijke echtscheidingsprocedure een aparte zelfstandige procedure gevoerd moet worden om de medewerking van een weigerachtige partner aan een religieuze echtscheiding te krijgen. Een nadeel is wel dat de rechter het verzoek niet behandelt, als hij verwacht dat dit de echtscheidingsprocedure onnodig zou kunnen vertragen. Dit instrument wordt tot nu toe weinig gebruikt en zou dus vaker ingezet kunnen worden.

¹⁰ De te maken afspraken kunnen per geval verschillen, naar keuze van de echtgenoten. Zij kunnen uiteraard ook verschillen per religie of religieuze denominatie.

¹¹ Artikel 827 lid f van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.

Nieuwe preventieve instrumenten

In het buitenlandse recht wordt een aantal juridische middelen gebruikt om huwelijkse gevangenschap te voorkomen. Deze zouden ook voor de Nederlandse situatie ontwikkeld kunnen worden ter aanvulling op de al bestaande juridische instrumenten.

Standaardclausule in de burgerlijke huwelijksakte

Hiervoor is behandeld dat partners afspraken over de beëindiging van het religieuze huwelijk kunnen vastleggen in een overeenkomst. Er kan een stap verder gezet worden dan het helemaal aan het initiatief van de partners over te laten om zulke afspraken te maken. In de Nederlandse burgerlijke huwelijksakte of partnerschapsakte zou namelijk een standaardclausule over de religieuze huwelijksontbinding opgenomen kunnen worden.¹²

De strekking van de clausule moet zijn dat in geval van het bestaan van een religieus huwelijk elk van beide partners (voor zover dat in zijn of haar macht ligt) alles in het werk zal stellen om bij een burgerlijke echtscheiding ook een ontbinding van het religieuze huwelijk te krijgen. De standaardclausule voorkomt zo dat er een hinkende rechtsverhouding¹³ en/of een situatie van huwelijkse gevangenschap ontstaat. De ambtenaar van de burgerlijke stand zou de aanstaande partners dan over de inhoud en het doel hiervan moeten voorlichten. De partners kunnen dan op basis van deze informatie de keuze maken of ze gebruik maken van de standaardclausule en deze te ondertekenen.

Huwelijkstoolkit

De huwelijkstoolkit vormt een combinatie van voorlichting over huwelijk en echtscheiding enerzijds én het bevorderen van het vastleggen van afspraken over de religieuze echtscheiding in een overeenkomst anderzijds. In het Verenigd Koninkrijk en in Canada wordt dit instrument al gebruikt. Vanwege de ideale combinatie van eigenschappen is het nuttig om in Nederland ook dit instrument te ontwikkelen. De Nederlandse variant zou:

(1) informatie kunnen geven over het burgerlijk huwelijk en verschillende typen religieuze huwelijken en hun gevolgen en de ontbinding daarvan;

(2) het advies kunnen bevatten om een burgerlijk huwelijk voor een religieus huwelijk te sluiten om beschermd te worden door het burgerlijke recht;

(3) modelovereenkomsten kunnen bevatten met voorbeelden van te maken afspraken over de echtscheiding, zodat mensen zelf hun huwelijk en de ontbinding daarvan vorm kunnen geven;

(4) het advies bevatten om niets te tekenen, voordat een deskundige jurist of advocaat is geraadpleegd.

¹² In bijvoorbeeld Iran en Pakistan is de mogelijkheid van het recht op verstoting voor de vrouw standaard in de huwelijksakte opgenomen. Deze optionele clausule moet door elk van beide partners aangekruist en ondertekend worden om overeengekomen te zijn. Om voorwaarden op te kunnen nemen in de huwelijksakte zou er wel een wetswijziging moeten plaatsvinden.

¹³ Een hinkende rechtsverhouding betekent dat partners in het ene land, bijvoorbeeld in Nederland, gescheiden zijn, terwijl zij in een ander land, zoals hun land van herkomst, nog als getrouwd beschouwd worden.

De huwelijksstoolkit bevordert op die manier het maken van zulke afspraken, en daarmee de gelijkheid tussen man en vrouw tijdens huwelijk en bij echtscheiding, en voorkomt huwelijkse gevangenschap.

Aanvullende burgerlijke wetgeving

In de staat New York en in diverse landen, zoals Canada, Engeland en Zuid-Afrika, bestaat er wetgeving om situaties van huwelijkse gevangenschap te voorkomen.¹⁴ Dit is ook zeer wenselijk voor Nederland. Er bestaat namelijk een aantoonbare behoefte aan een juridisch instrument dat *zekerheid* geeft aan *alle* personen die met een *dreigende* situatie van huwelijkse gevangenschap geconfronteerd worden.

Het juridische (civielrechtelijke) instrument dat tot nu toe ingezet wordt, de vordering uit onrechtmatige daad (artikel 6:162 Burgerlijk Wetboek), biedt alleen *in individuele en specifieke gevallen een oplossing* voor een *al bestaande* situatie van huwelijkse gevangenschap. Dan moet wel de rechter de weigerachtige partner bevelen om mee te werken en die partner vervolgens meewerken aan de ontbinding van het religieuze huwelijk. De inzet van de strafrechtelijke bepaling (artikel 284 Wetboek van Strafrecht) in deze situaties vindt ook plaats op het moment dat er *al een situatie van huwelijkse gevangenschap bestaat*. De inzet van strafrecht is niet wenselijk, vanwege *mogelijke ingrijpende consequenties voor het slachtoffer en de eventuele kinderen*. Vrouwen durven vaak niet een vordering tot medewerking bij de burgerlijke rechter in te stellen of aangifte te doen uit angst voor de veiligheid van henzelf en de kinderen, en andere negatieve gevolgen. Er bestaat dus behoefte aan aanvullende, proactieve wetgeving in plaats van reactieve maatregelen om er voor te zorgen dat weigerachtige partners meewerken aan de ontbinding van het religieuze huwelijk ter voorkoming van een situatie van huwelijkse gevangenschap. In het rapport worden drie verschillende, concrete voorstellen voor aanvullende, burgerlijke wetgeving gedaan.

Juridische instrumenten ter oplossing

In situaties waarin preventie niet meer aan de orde is en een situatie van huwelijkse gevangenschap een feit is, bestaan er diverse juridische instrumenten in het Nederlandse recht waarop een slachtoffer een beroep kan doen.

Vordering uit onrechtmatige daad

Een juridisch middel dat in Nederland in een aantal gevallen al ingezet is om situaties van huwelijkse gevangenschap te beëindigen, is de procedure bij de burgerlijke rechter die gebaseerd is op de onrechtmatige daad (artikel 6:162 BW).¹⁵ De procedure vindt meestal plaats als spoedprocedure bij de voorzieningenrechter. Op vordering van de partner in huwelijkse gevangenschap kan de rechter dan de andere, weigerachtige partner bevelen om mee te werken aan de ontbinding van het religieuze huwelijk. In meeste gevallen legt de rechter die partner daarbij ook nog een dwangsom op

---

¹⁴ 'New York Get Laws' Verenigde Staten: § 253 *New York Domestic Relations Law* (1983) en § 236 *New York Domestic Relations Law* (1992); Canada: *Section 21.1 Divorce Act* 1985; Engeland & Wales: *Divorce (Religious Marriages) Act* 2002 als amendement op de *Matrimonial Causes Act 1973* (Section 10A); Zuid-Afrika: *Section 5A Divorce Act* 1979 (1997).

¹⁵ De actie uit onrechtmatige daad (artikel 6:162 BW) is een instrument uit het privaatrecht. Dit juridische instrument kan in allerlei situaties gebruikt worden. Iemand die onrechtmatig iets doet of juist niet doet (nalaat), kan aansprakelijk gehouden worden voor de schade of gevolgen die dat doen of nalaten aan een ander heeft veroorzaakt; die persoon moet de schade dan vergoeden of kan verplicht worden tot een bepaalde handeling (artikel 6:162 BW).

om te bevorderen dat die partner zal meewerken.¹⁶ De actie uit onrechtmatige daad is in feite een tussenstap, omdat de huwelijkse gevangenschap uiteindelijk pas ten einde komt, wanneer de religieuze echtscheiding daadwerkelijk tot stand gebracht is. Het instrument kan gebruikt worden zowel in situaties van huwelijkse gevangenschap als gevolg van het voorbestaan van het religieuze huwelijk na een burgerlijke echtscheiding, als in situaties waarin er alleen een religieus huwelijk is zonder dat er ooit een burgerlijk huwelijk tussen de partners bestaan heeft.

De eerste keer dat dit juridisch instrument in Nederland werd ingezet om een situatie van huwelijkse gevangenschap te beëindigen, was in 1981.¹⁷ Sinds 1982 is vaker en in een aantal gevallen met succes op dit rechtsmiddel een beroep gedaan door joodse en moslim vrouwen.

Vordering tot nakoming overeenkomst

Wanneer een van de partners onverhoopt toch niet meewerkt aan een afspraak over de ontbinding van het religieuze huwelijk in een overeenkomst (bijvoorbeeld in een voor huwelijkse overeenkomst of huwelijkse voorwaarden, partnerschapsovereenkomst, samenlevingsovereenkomst of echtscheidingsconvenant) kan de andere partner een procedure bij de burgerlijke rechter instellen. Die partner kan dan om nakoming van de afspraak in de overeenkomst vragen (artikel 6:74 BW). De rechter kan bij toewijzing van de vordering de weigerachtige partner ook een dwangmiddel, zoals een dwangsom, opleggen.

Strafrechtelijke vervolging

Allerlei vormen van dwang, waaronder huwelijkse gevangenschap, zijn in Nederland als misdrijf tegen de persoonlijke vrijheid strafbaar gesteld in artikel 284 van het Wetboek van Strafrecht (WvSr.). Volgens dit artikel is iemand die een ander door (bedreiging met) geweld of door een andere feitelijkheid onrechtmatig dwingt iets te doen, niet te doen of toe te staan, strafbaar. In geval van huwelijkse gevangenschap gaat het om het dwingen van een persoon om in het huwelijk te blijven door bijvoorbeeld als partner te weigeren mee te werken aan een echtscheiding. De niet meewerkende man of vrouw kan daarvoor strafrechtelijk vervolgd worden en eventueel veroordeeld worden tot maximaal 2 jaar gevangenisstraf of een geldboete (€20.500).

Er zijn nog geen ervaringen met dit specifieke juridische instrument. Inzet ervan kan een escalerende werking hebben en ernstige risico's en nadelen voor slachtoffers van huwelijkse gevangenschap, meestal vrouwen, en hun kinderen met zich meebrengen. Om die redenen durven vrouwen waarschijnlijk geen aangifte te doen en is het Openbaar Ministerie terughoudend om vervolging in te stellen. Daarnaast is het nog onzeker of inzet van dit instrument echt zal leiden tot een einde aan de situatie van huwelijkse gevangenschap.

Voorlopig getuigenverhoor

Het voorlopig getuigenverhoor (artikel 186 e.v. Rv) kan gebruikt worden in situaties waarin dreigt dat iemand, meestal de man, niet mee zal werken aan de ontbinding van het religieuze huwelijk. Dit processuele instrument kan ingezet worden voordat een gerechtelijke procedure, bijvoorbeeld op grond van onrechtmatige daad of wanprestatie, is ingesteld of tijdens zo'n gerechtelijke procedure. De rechter kan die partner dan verhoren om meer duidelijkheid te krijgen over een mogelijke weigering en de beweegredenen daarvoor. Van dit verhoor kan soms ook al voldoende dreiging uitgaan waardoor de man alsnog toestemt om mee te werken aan de religieuze ontbinding van het huwelijk. Ook kan met dit instrument in situaties waarin gevreesd wordt dat de man naar het buitenland zal vertrekken, duidelijkheid hierover worden verkregen.

---

¹⁶ Een vergaander dwangmiddel dat de rechter kan opleggen, is lijfswang (artikel 585 Rv).

¹⁷ Hof Amsterdam 4 maart 1981; zie in verband met deze procedure ook: Rb. Haarlem 4 december 1979 en Hoge Raad 22 januari 1982, ECLI:NL:HR:1982:AG4319, NJ 1982, 489.

Aanbevelingen

In het rapport worden 20 aanbevelingen gedaan die uit het onderzoek volgen. Hieronder volgt een selectie.

Informatie en voorlichting

(Potentiële) huwelijkspartners, maar ook vertegenwoordigers van religieuze gemeenschappen, hulpverleners en professionals moeten *tijdig* en via *informatie en voorlichting op maat* gewezen worden op de betekenis en consequenties van een religieus huwelijk, en het belang van het aangaan van een burgerlijk huwelijk of geregistreerd partnerschap (daarvóór) om situaties van huwelijksgevangenschap te voorkomen.

De huwelijksstoolkit, *het* instrument bij uitstek dat huwelijksgevangenschap kan voorkomen, dient zo spoedig mogelijk ontwikkeld, gepromoot en verspreid te worden. Het biedt informatie over burgerlijke en religieuze huwelijken en de beëindiging daarvan, én bevordert het vastleggen van afspraken over de religieuze echtscheiding in een overeenkomst.

Preventie

Partners die slechts verbonden zijn door een huwelijk dat in Nederland niet erkend wordt, bijvoorbeeld door een informeel religieus huwelijk, dienen er op gewezen te worden dat zij hun rechten en plichten over en weer kunnen regelen via een samenlevingsovereenkomst en een testament voor meer rechtsbescherming. In de samenlevingsovereenkomst kunnen zij dan niet alleen afspraken vastleggen over financiële aangelegenheden of de gezamenlijke kinderen, maar ook over de beëindiging van het niet erkende of informele religieuze huwelijk, de wijze waarop deze beëindigd zou moeten worden en partijen die daarbij kunnen worden betrokken als de partners daarover onenigheid hebben.

Zolang voornoemde wetgeving nog niet in werking getreden is, of wanneer er tussen partners geen afspraken over de religieuze echtscheiding zijn gemaakt, maar zelfs wanneer dergelijke afspraken wel zijn gemaakt — moeten advocaten, om huwelijksgevangenschap te voorkomen, bij het verzoek om een burgerlijke (echt-)scheiding ook de medewerking van de andere partner aan een religieuze ontbinding van het huwelijk als nevenvoorziening (ingevolge artikel 827 lid f Rv) verzoeken. Daarbij moet oplegging van een dwangsom verzocht worden wanneer te verwachten is dat die partner daaraan niet zal meewerken.

Samenwerken met vertegenwoordigers van religieuze gemeenschappen

De overheid dient bij voorkeur in samenwerking met vertegenwoordigers van religieuze gemeenschappen zorg te dragen voor adequate voorlichting aan gelovigen over de in Nederland geldende verplichting om voorafgaand aan een religieus huwelijk een burgerlijk huwelijk te sluiten en over de rechtsbescherming die het burgerlijk huwelijk biedt. De religieuze autoriteiten kunnen beide partijen bij het aangaan van een religieus huwelijk stimuleren met elkaar overeen te komen dat zij in geval van beëindiging van het burgerlijk huwelijk jegens elkaar verplicht zijn tot onvoorwaardelijke en volledige medewerking om het religieuze huwelijk te doen beëindigen.

Hulp aan slachtoffers

Slachtoffers van huwelijksgevangenschap moeten beter geïnformeerd worden over de bestaande mogelijkheden aan effectieve (juridische) beschermings- en veiligheidsmaatregelen om de drempel tot de burgerlijke of strafrechter vanwege hun angst voor hun eigen veiligheid en die van de kinderen te verlagen.

Voor slachtoffers van huwelijkse gevangenschap dient (daarnaast) gespecialiseerde en gefinancierde rechtshulp en psychosociale hulpverlening beschikbaar te zijn om de drempel tot de burgerlijke of strafrechter te verlagen.

Overige aanbevelingen

Om situaties van huwelijkse gevangenschap en de gevolgen daarvan te voorkomen of te bestrijden in Nederland en wereldwijd, moet deze problematiek steeds opnieuw op internationale en regionale mensenrechtenagenda's geplaatst worden om overheden aan te zetten tot actie hiertoe. Daarnaast kan het agenderen van huwelijkse gevangenschap op mensenrechtenagenda's bij uitstek een middel zijn om religieuze autoriteiten van een religie waarvan de doctrine de mogelijkheid van echtscheiding niet kent of religieuze autoriteiten die echtscheiding niet toestaan of ontmoedigen, te mobiliseren.

Om gehoor te geven aan haar verdragsrechtelijke verplichtingen dient de Nederlandse overheid effectieve, haalbare en bij voorkeur preventieve maatregelen te treffen om haar ingezetenen te beschermen tegen mensenrechtenschendingen door huwelijkse gevangenschap en de daaruit voortvloeiende gevolgen.

Huwelijkse gevangenschap: bruggen bouwen tussen religie en recht

Dit factsheet maakt deel uit van een reeks over echtscheiding en religie, voortkomend uit het onderzoeksproject 'Huwelijkse gevangenschap: bruggen bouwen tussen religie en recht'. In dit meerjarige, interdisciplinaire project van de Universiteit Maastricht wordt onderzoek gedaan naar mensen die hun religieuze huwelijk willen beëindigen, maar hierbij op obstakels stuiten. Doel van het project is inzichtelijk te maken wat huwelijkse gevangenschap in Nederland inhoudt, juridische oplossingen te vinden om huwelijkse gevangenschap te voorkomen of op te lossen, en om doelgroepen te informeren en te betrekken.

Deelonderzoek 'Niet langer geketend aan het huwelijk! Juridische instrumenten die huwelijkse gevangenschap kunnen voorkomen of oplossen'

Pauline Kruiniger van de Universiteit Maastricht bracht in deel 1 van dit deelonderzoek bestaande en nieuwe juridische instrumenten die het seculiere Nederlandse recht kan bieden om situaties van huwelijkse gevangenschap te voorkomen of te beëindigen, in kaart.

Hiertoe verrichtte zij naast rechtsvergelijkend onderzoek op basis van relevante literatuur, parlementaire stukken en wetgeving, en rechtspraak uit binnen- en buitenland, ook empirisch onderzoek (18 diepte-interviews met juridische professionals, psychosociale deskundigen en religieuze gezagsdragers/specialisten, en 4 casestudy-interviews). Tevens heeft er in samenwerking met partnerorganisatie Vluchtelingen Organisaties Nederland (VON) een discussiebijeenkomst plaatsgevonden in Amsterdam.

Maatschappelijke partners

Binnen het onderzoek werkt de Universiteit Maastricht samen met:

- Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis
- Stichting Proefprocessenfonds Clara Wichmann
- Vluchtelingen-Organisaties Nederland (VON)
- Stichting Landelijke Werkgroep Mudawwanah (LWM)

De Universiteit Maastricht ontvangt voor dit project een subsidie van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO).

Kennisinstituut
voor Emancipatie en
Vrouwengeschiedenis

Stichting Landelijke
Werkgroep
Mudawwanah

